

A KASTÉLYOK HASZNOSÍTÁSÁNAK KÜLÖNBÖZŐ ASPEKTUSAI FEJÉR VÁRMEGYÉBEN

¹Vargáné Gálicz Ivett & ²Dávid Lóránt Dénes

¹PhD-hallgató, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Gazdaság- és Regionális Tudományi
Doktori Iskola; vargagalicz@gmail.com

²Kutatóprofesszor, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és
Fenntartható Gazdaság Intézet; David.Lorant.Denes@uni-mate.hu

ABSZTRAKT

A kulturális és az örökségturizmus meghatározó a turisztikai piacon, melyben a turista motivációját az új kultúrák megismerése, a történelmi gyökerek felfedezése jelenti. A kulturális attrakciók meghatározóak a turisztikai imázs alakításában is, de ehhez kapcsolódóan kiemelt szerepe van az élményszerzésnek és a storytellingnek, ugyanakkor a fenntarthatóság is kiemelt szerepet kap. Az örökségturizmushoz kapcsolódó építmények felújítása presztízserővel, javítja a településképet, azonban a természeti és kulturális értékek védelmét előtérbe kell helyezni a modernizáció során.

Tanulmányunkban az örökségturizmushoz kapcsolódó kastélyok hasznosítását vizsgáltuk Fejér vármegyei példák alapján, feltárva azok különböző célú hasznosítását a 21. században.

Kulcsszavak: Fejér vármegye, kastélyok, kulturális turizmus, örökségturizmus, turizmus

Benyújtva: 2023. október 1.

Elfogadva: 2023. november 29.

Publikálva: 2023. december 20.

DIFFERENT ASPECTS OF THE UTILIZATION OF CASTLES IN FEJÉR COUNTY

¹Ivett Vargáné Gálicz & ²Lóránt Dénes Dávid

¹PhD student, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Doctoral School of Economic and Regional Sciences; vargagalicz@gmail.com

²Research professor, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Institute of Regional Development and Sustainable Economy; David.Lorant.Denes@uni-mate.hu

ABSTRACT

Cultural and heritage tourism plays a significant role in the tourism market, insofar as tourists are motivated by the exploration of new cultures and the discovery of historical roots. Cultural attractions are also crucial in shaping a tourism image, with an emphasis on creating experiences and storytelling, while sustainability plays a prominent role. The renovation of buildings related to heritage tourism is prestigious and improves the image of the settlement, but the protection of natural and cultural values must be prioritized during modernization.

In our study, we examined the utilization of castles related to heritage tourism based on examples from Fejér County, exploring their various purposes in the 21st century.

Keywords: Fejér county, castles, cultural tourism, heritage tourism, tourism

Received: 1 October 2023

Accepted: 29 November 2023

Published: 20 December 2023

1. Bevezetés és szakirodalmi áttekintés

A turisztikai piacon meghatározó szerepe van a kulturális turizmusnak, mely az utazások egyik fő motivációja. A fogyasztói szokások változnak, a diszkrecionális jövedelem emelkedik, ami hatással van a kultúra iránti kereslet dinamikus növekedésére is. Folyamatosan nő az igény a történelmi emlékek és az egyes kultúrák megismerésére (Csapó & Matesz, 2007). A kulturális turizmus termékei szinte mindenhol megtalálhatóak, komplex és sokrétű módon (Csapó, 2012), a kulturális erőforrások a turisztikai erőforrások részét képezik (Dávid et al., 2007).

A kulturális turizmus fogalma számos értelmezésben jelenik meg a kutatásokban. Az UNWTO (2019) szerint magában foglalja a történelmi, kulturális és kulináris értékeket, zenét, irodalmat, élő kultúrákat, hagyományokat. A kulturális turizmus keretében tehát a desztináció materiális és immateriális kulturális attrakcióinak fogyasztására kerül sor. Rátz (2011) szerint a kulturális turizmus megvalósítása során „a turista motivációját az új kultúrák megismerése, kulturális eseményeken való részvétele jelenti, míg a vonzerők a sajátos, egyedi kultúrát jelenítik meg”. A Nemzeti Turizmus Stratégia 2030 a kastély- és várturizmust, filmturizmust, népi hagyományokat, városlátogatást, kiállítások megtekintését is ide sorolja (Simánd & Benkei-Kovács, 2018).

A kulturális turizmushoz szorosan kapcsolódik az örökségturizmus is, amelyet egyes kutatók a kulturális turizmus szinonimájaként, mások annak egyik ágaként tartanak számon. Az örökségturizmus motivációját a múltbeli örökségek megőrzése, a történelmi gyökerek felfedezésének és az új ismeretek megszerzésének igénye adja (McKercher et al., 2005). A kulturális attrakcióknak az adott desztináció imázsa meghatározásában is fontos szerepük van, hiszen ezek jelentős vonzerőnek számítanak (Papp-Váry, 2013).

Az élményszerűség a kulturális turizmus esetében is hangsúlyosan megjelenik, hiszen a kulturális attrakcióknak szükséges az attraktivitást és az interaktivitást fokozniuk (Ercsey, 2019; Vincze, 2019). Ugyanakkor fontos a megfelelő stratégia kialakítása is annak érdekében, hogy a látogatók az adott kulturális attrakciót válasszák látogatásuk színhelyéül (Priatmoko et al., 2021). A digitalizációnak szintén kiemelt jelentősége van, többek között a koronavírus-világjárvány hatására új elvárások, trendek jelentek meg, és az online értékelések is meghatározóvá váltak (Richards, 2021).

A kulturális attrakciók esetében meghatározó a storytelling (Szalai et al., 2023), amely a kreatív turizmus ösztönzője lehet (Richards, 2016). A mesterséges intelligencia, a virtuális valóság kiterjeszti a lehetőségeket, és új interpretációkat valósít meg ezen a területen is. Annak érdekében, hogy a turizmus népszerűsége tovább növekedjen, folyamatos változtatások szükségesek (Gonda & Rátz, 2023). A kulturális turizmushoz kapcsolódó attrakciók fejlesztése a helyi lakosság részére is pozitív hatással bírhat, mivel munkahelyek jönnek létre és általuk a gazdaság is fejlődik. Ugyanakkor a fejlesztések során az egyensúlyra is törekedni kell, mivel a turizmus terhet ró a közlekedési hálózatra, az épített örökségre és az infrastruktúrára is, így a fenntarthatósági szempontokat is figyelembe kell venni (Ogutu et al., 2023), valamint a környezet- és klímavédelmi szempontoknak is hangsúlyosan kell megjelenniük.

Tanulmányunkban Fejér vármegye két olyan kastélyának elemzésére kerül sor, amelyek eltérő módon kerülnek hasznosításra. A kastélyok az épített kulturális örökség részei, a múlt lenyomatai, amelyek jól tükrözik az adott kor sajátosságait (Katona, 2021). Hazánkban több száz kastély található, amelyeknek csak egy része kerül hasznosításra. A használaton kívüli kastélyok állaga hamar leromlik, a funkciójukat veszített épületek kiüresednek, így mind örökségvédelmi, mind településképi szempontból problémát jelentenek.

A használatban lévő kastélyok több funkciót is betölthetnek, a turisztikai lehetőségeken túl egészségügyi, lakó, igazgatási vagy akár szociális célokat is szolgálhatnak. A kastélyok felújítása presztízsertékű, továbbá hozzájárul a településkép javításához és a desztináció ismertségének növeléséhez, gazdasági célú funkciók betöltése esetén pedig a munkahelyteremtéshez és ezáltal a lakosság életminőségének javításához. Felújításuk, üzemeltetésük során azonban az örökségvédelmi és fenntarthatósági szempontokat kiemelten szem előtt kell tartani, azonban a helyreállítás rendkívül forrásigényes. Célunk annak bemutatása, hogy a fennmaradt kastélyok milyen módon hasznosíthatóak, megőrzésük hogyan biztosított a jövő generációi számára a különböző funkciók által. Más-más szempontból közelítettük meg a kastélyok hasznosításának kérdését, és a kutatás során megvizsgáltuk, hogyan járulnak hozzá a környezetük és a szélesebb társadalom jobbra tételéhez. Vizsgáltuk az egyes kastélyok történeti háttérét, a turisztikai célú hasznosítás során betöltött funkciókat, a különböző programlehetőségeket, a korábbi fejlesztéseket.

A Nemzeti Kastély- és Várprogram keretében 18 kastély és 12 vár kerül megújításra hazánkban, amelynek célja, hogy a létesítmények turisztikai célú fenntarthatósága a 21. századi követelményeknek megfelelően valósuljon meg, egyúttal hozzájáruljanak a gazdaság fejlesztéséhez és a helyi közösségek összetartásához.

2. Kulturális turizmus Fejér vármegyében

Fejér vármegye bővelkedik kulturális értékekben, hiszen a térség hazánk történelmének egyik bölcsője. A Fejér Megyei Területfejlesztési Koncepció 2030 szerint 434 műemléket tartanak nyilván, ami az ország műemléki állományának 3,2 %-a. Nemzeti vagyonnak minősülő műemlékekből 14 található itt, jelentős részük egykori főúri kastély és park. Ezek mellett további 2160 régészeti lelőhely és 565 helyi védelem alatt álló objektum lelhető fel a vármegyében. A vármegye számos egyedi kulturális értékkel rendelkezik, jelentős a néprajza (mohai tikverőzés, csákvári fazekasság) és turisztikai lehetőségei (Gorsium Régészeti Park), melyek egymást kiegészítve változatos és tartalmas időtöltést kínálnak minden vendég számára. Ezen felül gasztronómiája is különleges, specialitásai közé tartozik a tarkedli, vagy a kvircedli. Két történelmi borvidék is itt található: a Móri, illetve az Etyek-Budai borvidék egy része is a vármegyéhez tartozik, amelyek számos különlegességgel várják a látogatókat.

Mivel jelentősek a vármegye kulturális értékei, ezért kiemelt terméként jelenik meg a kulturális turizmus, amely a kastély- és városlátogatásokat, a gasztronómiát, továbbá az élő hagyományokat foglalja magában. Egyre nagyobb szerepet kap az egyházi, illetve zarándokturizmus is, tekintettel a szép számú egyházi fejlesztésre és az unikális szakrális emlékekre. Ezek közül kiemelendő vallási központ a bodajki kegyhely, amelynek látogatóközpontja néhány éve épült, és évente több ezer látogatót vonz, 2023-ban basilica minor rangot kapott. A vármegye több kastéllyal is büszkélkedhet: például Fehérvárcurgón a Károlyi-, Martonvásáron a Brunszvik-, Nádasdladányban a Nádasdy-, Csákváron az Esterházy- kastély kiemelkedő értékű.

A következőkben két kastély hasznosításának elemzésére kerül sor, melyből az egyik kifejezetten örökségturisztikai célú, míg a másik elsősorban egészségügyi intézményként szolgál. A tanulmány elkészítése során több módszer együttes alkalmazása valósult meg annak érdekében, hogy minél szélesebb körből szerzett információk alapján kerüljön sor a vizsgált téma értékelésére.

A szekunder források alapját a szakirodalmi feldolgozás jelentette a tanulmány elkészítése során. Ezek nagyban segítették munkánkat a téma mélyebb megértésében és feldolgozásában. Ennek keretében került sor a kulturális turizmus fogalmának definiálására, az attrakciók imázsfomálásban játszott szerepének bemutatására, az attrakciófejlesztés gazdasági hatásaira, továbbá az élményszerűség jelentőségére a kastélyturizmus keretein belül.

A primer források esetében több alkalommal került sor személyes terepbejárásra, valamint különböző weboldalak elemzésére. A terepbejárás során adatgyűjtés, megfigyelés, és információk szerzése történt a vizsgált területeken annak érdekében, hogy elsődleges forrásból származó adatokhoz juthassunk, és közvetlen tapasztalatszerzés valósuljon meg. A weboldalak elemzésekor kritikai szemlélettel vizsgáltuk azokat, elemezve tartalmukat, alaposságukat, információik részletességét, interaktivitását.

3. A fehérvárcurgói Károlyi-kastély hasznosítása

A fehérvárcurgói Károlyi-kastély Fejér vármegyében, a Móri-borvidéken található. 1997 óta a kulturális és turisztikai üzemeltetést a Károlyi József Alapítvány végzi, amely tagja az Európai Kulturális Találkozó Központok nemzetközi hálózatának. A hálózat célja az eredeti szerepét elvesztett műemlékek szellemi és művészeti hasznosítása. Az Alapítvány által kidolgozott történelmi műemlék- és környezetrehabilitáció 1995-ben elnyerte az UNESCO által adományozott Kulturális Világörökség Évtizedének Emblémáját.

Az Alapítvány tevékenységei:

- A Károlyi-kastély hasznosítása, bemutatása.
- Koncertek, kiállítások szervezése,
- Kulturális és Turisztikai Fogadóközpont működésének koordinálása.
- A Kulturális Találkozóközpont Hálózat információs helyszíne.
- A nemzetközi és hazai művészeti, tudományos kezdeményezések összefogása.
- Kapcsolattartás a hazai és külföldi művészeti, tudományos szervezetekkel,

- A működtetés biztosítása.

A korhűen helyreállított épületek, a berendezett helyiségek, az interaktív attrakciók és a kulturális programok széleskörű művelődési lehetőséget biztosítanak a látogatók számára, akik a kastélyt vezetett túrák keretében tekinthetik meg.

A kastély működtetésének célja egy olyan minőségi, komplex turisztikai termék kialakítása, amely növeli a térség turisztikai vonzerejét és hozzájárul turisztikai arculatának alakításához, hiszen ez a magyar kastélyturizmus egyik legnemesebb építészeti, kertészeti hagyományokkal rendelkező kastélya, továbbá a frankofon művelődéstörténet és kultúra egyik magyarországi központja is, amely által kihasználtsága tovább növelhető. A kastély a térség egyik fontos munkaadója, a fejlesztések által további munkahelyek jönnek létre, így hozzájárul a környezete gazdasági fejlődéséhez is.

A Károlyi-kastély multifunkcionális kulturális turisztikai attrakciónak tekinthető, a látogatók fogadására részben az eredeti működés fenntartása mellett kerül sor. A kastély rendezvényhelyszínként és szálláshelyként is funkcionál, továbbá étterem is található benne. A kastélyban megvalósult turisztikai fejlesztések meghatározóak a térség és a település regionális fejlődésére. A kastély meghatározó pontja a kistérség arculatának, több szálláshely, vendégház fejlesztése is a kastély turisztikai szolgáltatásaihoz kapcsolódva jött létre.

A helyiek örülnek annak, hogy a 30 évvel ezelőtti romos műemlékből egy szép, felújított kastélyépületet sikerült létrehozni, felújítani a környezetét. Az itt élő grófi pár folyamatosan tájékoztatja a lakosságot a megvalósult és a tervezett fejlesztésekről, a falu lakossága jó véleménnyel van a kastélyról. Ez összhangban van Bichler (2021) kutatásával, mely szerint a turisztikai fejlesztésekbe szükséges bevonni a lakosságot is, mivel a helyi fejlesztések sikere nem lehetséges a helyi közösség nélkül (Marton et.al., 2021). A kastély dolgozóinak egy része helybéli, így a település egyik komoly munkáltatójaként is megjelenik.

A kulturális turisztikai attrakciókat három csoportba sorolhatjuk (Aubert & Csapó, 2002; Berki & Gonda, 2006):

- Épített és tárgyi emlékek, építészeti és művészeti alkotások.
- Események, fesztiválok, egyéb hagyományőrző rendezvények.
- Az adott desztináció lakosainak kultúrája, életmódja, a gasztronómiai hagyományai, vagy a szabadidő eltöltésének jellemző formái.

A fenti szempontok alapján a Károlyi-kastély kulturális turisztikai attrakciói az 1. táblázatban foglaltak szerint csoportosíthatók.

1. táblázat: A fehérvárcsurgói Károlyi-kastély turisztikai attrakciói

Építészeti és művészeti alkotások, tárgyi emlékek	Események, fesztiválok, egyéb hagyományörző rendezvények	A desztináció kultúrája, gasztronómiája	Egyéb attrakciók
Klasszicista kastély-épület, mellék-épületek, istálló	Európai Dísznövény- és Kertművészeti Kiállítás	Károlyi Gasztró Műhely	Gyermek-programok
Kastélypark	„Quartettissimo” Vonósnégyes Fesztivál	Piknikezés a kastélyparkban	Mezítlábas park
Vayai Szabolcs heraldika és genealógia professzor hagyatéka és könyvtára	Komolyzenei koncertek, hangversenyek	Open Kitchen	Corporate rendezvények
Fejtő Ferenc hagyatéka és könyvtára	Nemzetközi tudományos konferenciák		Esküvők
Frank Miklós egyháztörténeti hagyatéka és könyvtára	Időszakos kiállítások		Sétakocsizás a parkban
Gróf Károlyi István távol-keleti és tengerentúli civilizációkról szóló gyűjteménye és könyvtára	Szabadtéri színházi előadások		Történelmi játszótér
A Károlyi családot bemutató állandó kiállítás			Múzeum-pedagógiai foglalkozások
Zenetörténeti könyvtár			
Ötvenezer darabos képeslapgyűjtemény			

Forrás: Károlyi József Alapítvány.

A rendezvények számos látogatót vonzanak, amelyek közül kiemelkedő az Európai Dísznövény és Kertművészeti Napok. A kastély és parkja kiváló lehetőségeket nyújt a különböző családi és céges rendezvények megvalósítására is, továbbá a turisztikai

kínálatot erősíti a francia kultúrához való kötődés is. A kastély szállodaként is funkcionál, amelyben 17 darab kétágyas szoba, valamint hat lakosztály kapott helyet, amire különösen jelentős igény mutatkozik rendezvények (esküvők, konferenciák) idején. Ezen kívül egy hatalmas könyvtár, 500 m²-es pince, közel 500 m²-en öt konferenciaterem, saját csónakázótó, étterem várja a vendégeket, továbbá a kastély saját kápolnával is rendelkezik. A kastély egy 50 hektáros ősfás parkban található, amely nyitott a látogatók előtt.

A Károlyi-kastély folyamatos fejlesztéseken megy keresztül, növelve a kulturális célú hasznosítást. A kastély fejlesztésére többek között európai uniós forrásokból, valamint a Nemzeti Kastély- és Várprogramból került sor. 2013-ban készült el a kastély főépülete, majd a kastélypark és a tó 2015-ben. 2016–2017-ben a melléképületek és a Kapusház felújítása következett. 2023 második felében került átadásra az Istállóépület, amelyet korszerű látogatóközponttá alakítottak, ahol a Károlyi család élete, története audiovizuális elemek kíséretében tekinthető meg, továbbá egy digitális eszközökkel felszerelt rendezvénytermet is létrehozottak. A kiállítás modern, interaktív, izgalmas, jól kiegészíti a kastély látvánivalóit. Megvalósult ezen kívül egy történelmi játszótér, továbbá a kastély parkja is megújult, számos növény telepítése történt meg, amelyeket vezetett botanikai séták keretében is meg lehet tekinteni.

Többször megrendezésre került a Zenélő Kastélypark Program, amikor a park különböző pontjain a botanikai séta alkalmával az Alba Regia Szimfonikus Zenekar kamaraegyüttese játszanak többek között Bach és Haydn műveiből. Nagy sikert arat a gyertyafényes éjszakai kastélylátogatás, illetve időszakos kiállítások megszervezésére is sor kerül, amelyek szintén számos látogatót vonzanak. Az iskolai csoportok számára múzeumpedagógiai szolgáltatások is elérhetőek, külön az alsós és a felsős korosztály részére.

A kastély honlapján interaktív virtuális séta tehető, elérhető egy prezentáció a kastély történetéről, továbbá a kastélylátogatásra is lehet időpontot foglalni. Különösen vendégbarát a szolgáltatás, mivel kastélylátogatásra az év minden napján, naponta több alkalommal van lehetőség. Jól látható tehát, hogy a kastély folyamatosan fejleszti szolgáltatásait, programjai magas színvonalúak, így a desztináció fejlesztése szempontjából kiemelkedő fontosságúak.

A térségben számos rendezvényt szerveznek egész évben, amelyek közül a legjelentősebbek:

- A Szent György heti Vigasságok.
- Az Európai Dísznövény és Kertművészeti Napok.
- A Nyári Zenei Esték.
- A Csókakői Várjátékok.
- A Móri Bornapok és Nemzetközi Fúvószenekari Fesztivál.
- A Márton heti Rendezvénysorozat.

A kastélyon kívül számos turisztikai attrakció is található a térségben:

- Fehérváracsurgón született Amerigo Tot világhírű szobrászművész. Emlékháza a településen található, továbbá szülőfaluja számára készítette egyik leghíresebb művét, a Csburgói Madonna című szobrot.
- Székesfehérvár a történelmi múltat jeleníti meg, épített öröksége kiemelkedő.
- A Velencei-tó, a Vértes és a Bakony térsége az aktív és szabadidős turizmus szempontjából jelentős, így az ide érkezők számos lehetőség közül választhatnak a szabadidejük minőségi eltöltéséhez.
- A Bakony és a Vértes térsége természeti értékekben gazdag vidék, ahol számos túraútvonal található. Fehérváracsurgót is érinti az Országos Kéktúra 09. számú túraútvonala (58,9 km).
 - Bakony és Vértes vonulatai gazdag erdőségekkel és vadállománnyal rendelkeznek, így jelentős a vadászati tevékenység is.
 - A Velencei-tavi kerékpárút könnyen elérhető távolságban található, de a térségben számos másik kerékpárút és kerékpáros nyomvonal került kialakításra.
 - A térségben több lovas szolgáltató működik, amelyeknek köszönhetően a lovasturizmusnak szintén kiemelkedő szerepe van.

A kastélyok turisztikai célú hasznosításával az alábbi gazdasági előnyök érhetőek el, melyek nemcsak a kastélyokat, hanem a települést és közvetve az egész térséget is érinthetik.

- Turisztikai bevételek növekedése: a kastély turisztikai vonzerővé válásával nő a látogatók száma, ami jelentős turisztikai bevételeket hozhat a kastélynak és a helyi gazdaságnak.
 - Munkahelyteremtés: a turisztikai fejlesztések, például kiállítások, rendezvények, éttermek, ajándékboltok létrehozása új munkalehetőségeket teremt a helyi lakosok számára.
 - Helyi szolgáltatások fellendülése: a környező helyi szolgáltatók, például éttermek, kávézók és üzletek számára is növekvő keresletet generál.
 - Infrastruktúra fejlesztése: a turisztikai fejlesztésekhez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztések, például útépitések, parkolók, kerékpárutak, kialakítása hozzájárulnak a kastély környékének és a régió turisztikai vonzerejének növekedéséhez.
 - Kulturális és történelmi örökség megőrzése: a turisztikai fejlesztések segítik a kastély kulturális és történelmi örökségének megőrzését.
 - Helyi gazdaságfejlesztés: a turisztikai fejlesztések lehetőséget teremtenek a helyi kézműves termékek, gasztronómiai különlegességek népszerűsítésére és értékesítésére, ami a helyi termelőket és vállalkozókat is támogatja.
 - Szezonális csökkentése: a kastélylátogatás egész évben lehetséges, évszaktól függetlenül, így hozzájárul az év különböző időszakaiban zajló turisztikai tevékenységek diverzifikálásához.
 - Innováció és fenntarthatóság: a turisztikai fejlesztések innovatív megoldásokat hozhatnak, és hozzájárulhatnak a hosszú távú fenntarthatósághoz.

A kastélyok turisztikai fejlesztéseinek gazdasági hatásai széleskörűek lehetnek, hozzájárulva a helyi gazdaság növekedéséhez, a munkahelyteremtéshez, és a kulturális értékek megőrzéséhez. Azonban ezeket a fejlesztéseket alaposan meg kell tervezni és végrehajtani, figyelembe véve a helyi közösség igényeit és a fenntartható turizmus elveit (Lengyel et. al., 2019).

4. A csákvári Esterházy-kastély hasznosítása

A Csákváron található Esterházy-kastély a település fő nevezetessége, amelyet Esterházy János megrendelésére Fellner Jakab tervezett. Először az urasági épület készült el 1760–1765 között, majd 1778-ban megkezdődött a kastély építése a fertődi kastély mintájára. 1782–1784 között fürdőszobát kapott az épület, amelyet több mint 4000 majolika lappal burkoltak le. Az 1800-as évek elején több földrengés rázta meg a települést és a kastélyt, utóbbit Charles Moreau tervei alapján klasszicista stílusban építették újjá. Összesen 365 helyisége között könyvtárral, színházteremmel, kápolnával is rendelkezett.

A II. világháborút követően téglagyárként és katonai iskolaként is hasznosították, 1954-től pedig tüdőszanatóriumként működött. Jelenleg is gyógyintézetként funkcionál, belgyógyászati és mozgásszervi rehabilitációs részleggel. A kastély kiterjedt területe, és nyugalmas környezete elősegíti a betegek gyógyulását és rehabilitációját.

A kastélyok kórházi célú hasznosításra történő átalakítása során számos szempontot kell figyelembe venni, többek között az egészségügyi szolgáltatások specifikus igényeit, az épület jellegzetességeit és a páciensek kiszolgálását az alábbiak szerint.

- Térrendezés és infrastruktúra: elkülönített részlegek kialakítása a mozgásszervi rehabilitációhoz és a belgyógyászati kezelésekhez, például kezelők, ápolási egységek.
- Az épület akadálymentesítése, hogy megfelelő hozzáférést biztosítson a mozgáskorlátozott betegek számára.
- Felszerelés és technológia: megfelelő orvosi felszerelések beszerzése a rehabilitációhoz és a belgyógyászati kezelésekhez, például gyógytornához kapcsolódó eszközök, diagnosztikai és terápiás eszközök.
- Informatikai rendszerek implementálása a betegnyilvántartás és az adminisztrációs feladatok hatékonyabb kezelése érdekében.
- Egészségügyi szakemberek: szakorvosok, ápolók, gyógytornászok és egyéb egészségügyi szakemberek alkalmazása, akik szakértelmükkel és tapasztalatukkal hozzájárulnak a minőségi egészségügyi szolgáltatásokhoz.
- Pácienskomfort: a kastély berendezéseinek és környezetének tervezése oly módon, hogy ez is elősegítse a gyógyulást. Ez kifejezetten nehézkes, hiszen a kastélyokat nem betegellátásra tervezték, így jelentős átalakítások szükségesek a kórházi ellátás biztosításához.
- Funkcionális szobák kialakítása, mozgáskorlátozott betegek számára is megfelelő kialakítás.
- Rehabilitációs és prevenció programok kialakítása, dietetikai tanácsadás, egészségmegőrző és prevenció programok szervezése.

- Kulturális és környezeti szempontok: az egészségügyi szolgáltatások megfelelő biztosítása mellett fontos megőrizni a kastély eredeti kulturális jellegét és történelmi értékeit.

- Helyi közösséggel történő kapcsolattartás: együttműködés a helyi közösségekkel, például egészségügyi előadások vagy szűrőprogramok szervezésével.

A kastélyok kórházi hasznosítása azt is jelenti, hogy a történelmi és kulturális örökséget együtt kell kezelni a magas színvonalú egészségügyi szolgáltatásokkal, biztosítva a páciensek megfelelő gyógyulását és rehabilitációját.

A csákvári Esterházy-kastély angolparkja mintegy 77 hektár, amelyet 1779-ben kezdtek el kialakítani Isidore Canevale tervei alapján. A parkban több száz fajfa található, többszázéves platánokkal és gesztenyefákkal, illetve különleges építményekkel, közülük a Napóra, a Múbarlang (Grotta) és a Szentháromság szobor került felújításra. A napjainkban is láthatóaknál azonban ezekből jóval több volt a kastély fénykorában.

A kastélyhoz tartozó építmények közül kettő maradt meg, az egyik a Geszner-ház, amely ma a Vértesi Natúrpark látogatóközpontjaként működő, gyönyörűen felújított egykori vízimalom épülete. A másik a Török torony, amely eredetileg pihenőházként funkcionált, gazdag díszítéssel. Az épületet Esterházy János Anna napra építtette feleségének 1797-ben, majd később vadászkápolnává alakították. 1998-ban teljeskörűen felújításra került, és azóta a Szent Ferenc-vadászkápolna nevet viseli. A park egymástól messzebb álló építményeit a Prinz Allé fasor köti össze, amelyet az Esterházy család ültetett.

A kastély belülről ugyan nem látogatható, mégis a település egyik legfontosabb örökségturisztikai emléke. A kastélypark szabadon látogatható, nagy népszerűségnek örvend a helyiek és a kirándulók körében egyaránt.

Csákvár ugyanakkor egyéb jelentős örökségturisztikai attrakciókkal is rendelkezik, amelyek hagyományait a mai napig ápolják a településen. Ezek közül a legfontosabb a fazekasság, mivel a település a Dunántúl fazekasközpontja volt az itt található kitűnő agyaglelőhelyek miatt. 1833-ban 193 fazekas dolgozott a településen, és a csákvári céhhez 14 település tartozott. A mesterség négy ága is kialakult, a fazekasok, tálások, korsósok és a kályhások is képviseltették magukat. Az örökségturizmus keretében a Fazekas Emlékházban került berendezésre a fazekasok munkásságát bemutató kiállítás, ahol interaktív fazekasbemutató is megtekinthető. Az örökségturizmushoz kapcsolható továbbá a lovashagyományok ápolása is, hiszen Csákvár „Az ezer ló hazája”, mivel a településen jelentős lóállomány található. Széleskörű lovaglasi és lovas tevékenységek állnak az ide érkezők rendelkezésére, továbbá hazánk egyik legjelentősebb gidrán ménese is itt található.

5. Következtetések

A múltból fennmaradt kastélyok hasznosítása többféle lehet. Számos kastély turisztikai céllal kerül hasznosításra, azonban ezek fenntartása, üzemeltetése komoly anyagi vonzattal jár, amelyet a bevételekből kell finanszírozni, továbbá a műemlékvédelmi

szempontok miatt maga a befektetés is jelentős mennyiségű tőkét igényel. A kastélyokban lehetőség van a múlt hagyományainak átélésére, a történelem élményszerű és interaktív megtapasztalására, amelyhez a modern kor digitális eszközei megfelelő kiegészítést nyújtanak.

A turisztikai célú hasznosításon túl számos egyéb lehetőség áll rendelkezésre: a kastélyok egészségügyi, lakó-, igazgatási vagy akár szociális funkciót is betölthetnek. A turisztikai céllal, szállásként és kiállítóhelyként, és a kórházként működő kastélyok között jelentős különbségek vannak a funkcióik, infrastruktúrájuk és a látogatóik igényeinek megfelelően.

Cél és funkció:

- Turisztikai célú kastély: célja a turisták és látogatók szórakoztatása, történelmi vagy kulturális élmény nyújtása. Szálláslehetőséget biztosít, kényelmes szobákkal, éttermekkel, és egyéb turisztikai szolgáltatásokkal. Gyakran tartanak benne különféle rendezvényeket, konferenciákat vagy kiállításokat.

- Kórházként működő kastély: célja egészségügyi szolgáltatások nyújtása, betegek kezelése és gyógyítása. Az infrastruktúra a kórházi funkciókhoz igazodik, beleértve az orvosi rendelőket, kezelőket, rehabilitációs területeket stb. A kastély kórházként akár speciális egészségügyi szolgáltatásokat is nyújthat, például gyógyfürdők, vagy speciális kezelések formájában.

Infrastruktúra:

- Turisztikai célú kastély: kényelmet szolgáló infrastruktúrával rendelkezik, beleértve a szobákat, éttermeket, bárakat, wellness-lehetőségeket és konferenciatermeket.

- Kórházként működő kastély: az infrastruktúra elsősorban az egészségügyi szolgáltatásokra összpontosít, például vizsgálóterem, kórházi szobák, rehabilitációs terek.

Célcsoport:

- Turisztikai célú kastély: a látogatók és turisták pihenés, szórakozás és kulturális élmények szerzése céljából érkeznek. A célcsoportot a turisták, a látogatók, a különböző rendezvények, konferenciák résztvevői képezik.

- Kórházként működő kastély: a látogatók a betegek és az egészségügyi szolgáltatások igénybevevői, tehát célcsoportjai azok, akik orvosi kezelésre vagy rehabilitációra szorulnak.

Elhelyezkedés:

- Turisztikai célú kastély: általában történelmi vagy kulturális jelentőségű helyen találhatóak, kiemelkedő környezetben, gyakran természetvédelmi területeken.

- Kórházként működő kastély: lehet akár városi környezetben, ahol könnyen hozzáférhető az egészségügyi infrastruktúra. Az egészségügyi intézmények biztonságos és nyugodt környezetben helyezkednek el, sokszor természetvédelmi területeken vagy azok közvetlen közelében.

A kastélyok különböző célokat szolgálhatnak, és ennek megfelelően tervezik meg a funkcióikat, infrastruktúrájukat és szolgáltatásaikat. Bármilyen céllal is történik ezen örökségek hasznosítása, fontos, hogy fenntartható módon valósuljon meg, és őrizze a történelmi múlt emlékeit a jövő generációi számára is.

Irodalomjegyzék

- Aubert, A. & Csapó, J. (2002). Unique Features of the Tourist Attractions in Hungary's Historical Small Cities. In: Aubert A. & Csapó, J. (eds.) *Settlement Dynamics and Its Spatial Impacts. Siedlungsdynamik und Ihre Raumliche Wirkungen*. Pécs: University of Pécs, Department of Tourism, pp.137–147.
- Berki, M. & Gonda, T. (2006). A kulturális turizmus magyarországi városi helyszíneinek pozicionálása. *Földrajzi Értesítő* 55 (1–2): 127–140.
- Bichler, B. F. (2021). Designing tourism governance: The role of local residents. *Journal of Destination Marketing & Management* 19 (4): 100389. DOI: 10.1016/j.jdmm.2019.100389
- Csapó, J. (2012). The role and importance of cultural tourism in modern tourism industry. In: Kasimoglu, M. (ed.) *Strategies for Tourism Industry – Micro and Macro Perspectives*. Rijeka: InTech Open Access Publisher, pp. 201–232.
- Csapó, J. & Matesz, K. (2007). A kulturális turizmus jelentősége és szerepe napjaink idegenforgalmában. *Földrajzi Értesítő* 56 (3–4): 291–301.
- Dávid, L., Jancsik, A. & Rátz, T. (szerk.) (2007). *Turisztikai erőforrások: a természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása*. Budapest: Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt., 289 p.
- Ercsey, I. (2019). „Közös az értékteremtés a kulturális szektorban?” *Marketing & Menedzsment* 48 (3): 36–46.
- Fejér Megyei Területfejlesztési Konceptió 2030 (2021). Elérhető online: <https://www.fejer.hu/media/65/fe/56/da96f522cd.pdf> / Letöltve: 2023. 06. 11.
- Gonda, T. & Rátz, T. (2023): Attitudes and actions in responsible tourism – An analysis of generational differences. *Geojournal of Tourism and Geosites* 46 (1): 234–242, DOI: 10.30892/gtg.46126-1020
- Katona, J. (2021). A hazai kastélyhasznosítás problémáinak elemzése, különös tekintettel a Dél-Dunántúli Turisztikai Régióra. Doktori (PhD) értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola. Elérhető online: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24065/katona-judit-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y/> / Letöltve: 2023. 06. 11.
- Katonáné, V. B., Kunstár, B., Szekeresné, H. Zs., Szmolkáné, B. I., Szerle B. & Viszló, B. (2019). Florianától Csákvárig: A Vértes fővárosának története napjainkig. Csákvár: Csákvár Város Önkormányzata, 151 p.
- Lengyel, A., Szőke, Sz., Kovács, S., Dávid, L. D., Bácsné, B. É. & Müller, A. (2019). Assessing the essential pre-conditions of an authentic sustainability curriculum. *International Journal of Sustainability in Higher Education* 20 (2): 309–340. DOI: 10.1108/IJSHE-09-2018-0150

- Marton, G., Raffay, Z., Varga Szalai, K., Barcza, A. & Gonda, T. (2021). Specific problems of tourism development in the Hungarian Areas of the Drava Region. *Podravina* 20 (39): 179–191. Elérhető online: <https://hrcak.srce.hr/file/389378/> Letöltve: 2023. 11. 03.
- McKercher, B., Ho, P., & du Cros, H. (2005). Relationship between tourism and cultural heritage management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management* 26 (4): 539–548. DOI: 10.1016/j.tourman.2004.02.018
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 (2017). Elérhető online: <https://www.edutus.hu/wp-content/uploads/2020/10/Nemzeti-Turizmusfejlesztasi-Stratagia-2030.pdf/> Letöltve: 2023. 04. 10.
- Ogutu, H., El Archi, Y. & Dávid, L. D. (2023). Current trends in sustainable organization management: A bibliometric analysis. *Oeconomia Copernicana* 14 (1): 11–45. DOI: 10.24136/oc.2023.001
- Papp-Váry, Á. (2013): *A márkanév ereje – Szempontok a sikeres brand építéshez*. Dialóg Campus, Pécs & Budapest: Dialóg Campus, 320 p.
- Priatmoko, S., Kabil, M., Vasa, L., Pallás, E. I. & Dávid, L. D. (2021). Reviving an Unpopular Tourism Destination through the Placemaking Approach: Case Study of Ngawen Temple, Indonesia. *Sustainability* 13 (12): 6704. DOI: 10.3390/su13126704
- Rátz, T. (2011). Kulturális turizmus. In: Michalkó, G. (szerk.) *Turisztikai terméktervezés és fejlesztés*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, pp. 57–90. Elérhető online: https://oszkdk.oszk.hu/storage/00/01/26/42/dd/1/Turisztikai_term_ktervez_s_s_fejleszt_s.pdf/ Letöltve: 2023. 10. 21.
- Richards, G. (2016). The challenge of creative tourism. *Ethnologies* 38 (1–2): 31–45. DOI: 10.7202/1041585ar
- Richards, G. (2021) Emerging cultural tourism practices: new opportunities for small cities. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 6 (4): 4–15. DOI: 10.15170/TVT.2021.06.04.01
- Simándi, Sz. & Benkei-Kovács, B. (2018). *Tudástár a közösségi művelődésben. 12. kötet, Kulturális turizmus*. Budapest: Nemzeti Művelődési Intézet, 181 p.
- Szalai, K., Michalkó, G. & Rátz, T. (szerk.) (2023). *A turizmus válságjelenségei*. Székesfehérvár: Kodolányi János Egyetem, 162 p.
- UNWTO (2019): *UNWTO Tourism Definitions*. Madrid: United Nations World Tourism Organization, 55 p. DOI: 10.18111/9789284420858
- Vincze, D. (2019). „Élmények a fiatal fogyasztók közösségi média posztjaiban”. *Marketing & Menedzsment*, 53 (Különszám): 57–68. DOI:10.15170/MM.2019.53.EMOK.06

Online források

- Csákvár – A Vértes fővárosa. Elérhető online: <https://csakvar.hu/> Letöltve: 2023. 10. 12.
- Károlyi József Alapítvány. Elérhető online: <https://www.karolyi.org.hu/> Letöltve: 2023. 11. 11.
- Károlyi-kastély. Elérhető online: <https://karolyikastely.accenthotels.com/hu/> Letöltve: 2023. 10. 25.

Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram: Fehérvárcsurgó, Károlyi-kastély.

Elérhető online: <https://nkvp.hu/helyszinek/karolyi-kastely-2/> Letöltve: 2023. 11. 10.

Pro Vértes – A természet szolgálatában. Elérhető online: <https://provertes.hu/> Letöltve:
2023. 11. 03.